

บทที่ 4

ปัญหาการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรม ทางอาญาไทย

แม้ในปัจจุบัน การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย จะมีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิในการดำเนินคดีอาญาของผู้กล่าวหาที่เป็นคนพิการมากกว่าในอดีตก็ตาม แต่การคุ้มครองสิทธิต่างๆยังไม่อาจถือได้ว่าสมบูรณ์เพียงพอ ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาถึงปัญหาการดำเนินคดีอาญาที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการ โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบจากหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นบุคคลธรรมดา เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหาและนำบทบัญญัติตามมาตรฐานสากลมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและเหมาะสมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย ดังนี้

4.1 ความหมายและสถานะของผู้ถูกกล่าวหา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(2) ได้บัญญัติคำนิยามของคำว่า “ผู้ต้องหา” หมายความว่า “ผู้ถูกหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังไม่ได้ถูกฟ้องต่อศาล” และมาตรา 2(3) ได้บัญญัติคำนิยามของคำว่า “จำเลย” ไว้ว่าจำเลยหมายความว่าบุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด” ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้นำนิยามของคำว่า “ผู้ต้องหา” และ “จำเลย” มาเพื่ออธิบายประกอบกับการศึกษาซึ่งคำว่า “ผู้ต้องหา” หากจะแปลความถ้อยคำที่ว่า “ผู้ถูกหาว่าได้กระทำความผิด” ขึ้นอยู่กับว่าจะแปลความออกไปกว้างแคบแค่ไหน เพียงใด

สำหรับความเห็นในเรื่องนี้มีนักกฎหมายให้ความคิดเห็นไว้ 3 ฝ่าย คือ¹

ฝ่ายที่ 1 ให้ความหมายผู้ต้องหาในแนวทางที่กว้างโดยการแปลความหมายคำนิยามอย่างตรงตัว คือ เมื่อถูกหาว่ากระทำความผิด ก็ตกเป็นผู้ต้องหา เพียงถูกกล่าวหา ก็ตกเป็นผู้ต้องหา

ฝ่ายที่ 2 ยึดถือหลักปฏิบัติว่า ผู้ที่จะถูกสอบสวนในฐานะเป็นผู้ต้องหาได้นั้นจะต้องมีหมายเรียกหรือหมายจับมาเพื่อทำการสอบสวน และที่ว่า “ถูกหาว่าได้กระทำความผิด”

¹ ดู อนุวัติ ใจสมุทร ,คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาวาดด้วยหลักทั่วไปตลอดถึงการได้สวนมูลฟ้อง มาตรา 1 ถึงมาตรา 171, พิมพ์ครั้งที่ 3.(กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณาการ,2514),น .9-10.

นั้นจะต้องกล่าวหาต่อผู้กระทำนั้นเอง โดยต้องแจ้งให้เขาทราบก่อนว่าเขาได้กระทำความผิดและกระทำความผิดด้วยเรื่องอะไรเมื่อมีหมายเรียกหรือหมายจับแล้วผู้นั้นก็ตกเป็นผู้ต้องหาทันทีที่แจ้งข้อหาให้ทราบ

ฝ่ายที่ 3 เห็นว่า ผู้ต้องหาจะต้องถูกเจ้าพนักงานจับกุมเข้ามาในฐานะผู้กระทำความผิดแล้ว ยึดถือเอาการจับเป็นเกณฑ์ซึ่งการตกเป็นผู้ต้องหา

เมื่อพิจารณาทั้ง 3 ความเห็น จะเห็นได้ว่าความเห็นของฝ่ายที่ 1 เป็นความเห็นที่กว้าง และแปลความตรงคำนิยามอย่างเคร่งครัด ความเห็นฝ่ายที่ 2 มีลักษณะที่กำหนดเงื่อนไขโดยไม่คำนึงถึงการพิจารณาพยานหลักฐานว่าพร้อมหรือน่าเชื่อถือหรือไม่ ส่วนความเห็นฝ่ายที่ 3 มีลักษณะแคบเกินไป เพราะอาศัยการจับกุมเป็นเกณฑ์ซึ่งวัดการตกเป็นผู้ต้องหา เพราะการจับกุมนั้นอาจเป็นการจับเพราะสงสัยก็ได้

สำหรับผู้เขียนมีความเห็นว่า การที่บุคคลจะตกเป็นผู้ต้องหานั้น บุคคลนั้นจะต้องถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิด เป็นเบื้องต้นเสียก่อนและมีหลักฐานน่าเชื่อถือหรือมูลความจริง ซึ่งอาจจะได้มาจากการสืบสวนสอบสวนเบื้องต้น ปรากฏอยู่พอที่จะเชื่อว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิดจริง จึงจะถือได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ต้องหา และเนื่องจากในที่นี้เป็นการพิจารณาถึงการคุ้มครองสิทธิผู้กล่าวหา จึงพิจารณาในแง่การคุ้มครองสิทธิประกอบ โดยพิจารณาสภาพของบุคคลนั้นๆ ว่ามีความจำเป็นที่จะต้องได้รับความคุ้มครองต้องใช้สิทธิในฐานะเป็นผู้ต้องหาหรือยังประกอบกัน

4.2 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหา

ผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นสามารถแบ่งออกได้ 2 สถานะ คือ ผู้ต้องหา และจำเลย ซึ่งการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาทั้งสองสถานะจะให้การคุ้มครองที่แตกต่างกัน ดังนี้

ก.สิทธิของผู้ต้องหา

1. สิทธิที่จะไม่ถูกจับกุม โดยไม่มีเหตุอันสมควร² เช่น ไม่มีการหลบหนี
2. สิทธิที่ได้รับแจ้งจากตำรวจผู้จับว่า ถูกจับในความผิดอะไรและบอกถึงสิทธิต่าง ๆ ของตนซึ่งกฎหมายคุ้มครองให้³
3. สิทธิที่จะไม่ตอบคำถามของตำรวจในการสอบสวน เว้นแต่คำถามที่ถามชื่อหรือที่

² ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78, มาตรา 79, และมาตรา 80

³ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83

อยู่ของบุคคลนั้นเพื่อปฏิบัติตามกฎหมาย⁴

4. สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับ ชูเชิญ ทรมาน หรือใช้วิธีหลอกลวงให้รับสารภาพตามที่ถูกกล่าวหา หรือตอบคำถามที่เป็นผลเสียแก่ตนเอง หรือให้การในชั้นสอบสวน⁵

5. สิทธิขอประกันตัว และการเรียกประกันตัว เช่น ที่ดินหรือเงินสด ตำรวจจะเรียกสูงเกินไปไม่ได้⁶

6. สิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในการหาทนายให้ ถ้าเป็นคนยากจนไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้

7. สิทธิที่จะถูกควบคุมหรือขังเฉพาะที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้เท่านั้น และอาจร้องขอให้ปล่อยได้ถ้าถูกคุมขังที่ไม่ถูกต้อง

8. สิทธิที่ได้รับการบำบัดรักษาให้หายก่อนและหยุดการสอบสวนไว้ หากว่าเกิดวิกฤตขึ้นขณะสอบสวนและไม่อาจต่อสู้คดีได้⁷

ข. สิทธิของจำเลย

1. แต่งทนายสู้คดีได้ ทนายจำเลยมีสิทธิเช่นเดียวกับจำเลย⁸

2. พุดจากับทนายหรือผู้ที่จะเป็นทนายสองต่อสอง⁹

3. ตรวจสอบจำนวนของศาล และขอคัดสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องได้แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียม¹⁰

4. ตรวจสอบสิ่งของที่ยื่นเป็นพยานหลักฐานและคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้น ๆ ได้¹¹

5. ศาลต้องส่งสำเนาฟ้องให้แก่จำเลย¹²

6. ศาลต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรก็ได้ จำเลยจะให้การอย่างไร หรือไม่ยอมให้การ

⁴ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

⁵ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135

⁶ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 106 – 119 ทวิ

⁷ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14

⁸ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173

⁹ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1

¹⁰ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8

¹¹ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8

¹² ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165

7. ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต และในคดีที่จำเลยอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาลก่อนเริ่มต้นพิจารณาคดี ศาลต้องถามจำเลยก่อนว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าจำเลยยังไม่มีทนายศาลต้องตั้งทนายให้ หรือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกก่อนเริ่มพิจารณาศาลต้องถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายศาลต้องตั้งทนายให้จำเลย¹³

4.3 ปัญหาการดำเนินคดีอาญากับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยนั้นใช้ระบบกล่าวหา (accusatorial system) และเป็นระบบที่ถูกนำมาใช้ในระบบกฎหมายของประเทศต่างๆ ในปัจจุบันเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน ซึ่งในปัจจุบันผู้ถูกกล่าวหาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นประธานแห่งคดี กล่าวคือ เป็นผู้ร่วมในการดำเนินคดีอาญาในฐานะเป็นบุคคล มิใช่เป็นวัตถุแห่งการซักฟอก ผู้ถูกกล่าวหาจึงมีสิทธิอย่างเต็มที่ในการต่อสู้คดีทั้งในทางการกระทำ กล่าวคือ สิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วย ในการดำเนินคดี สิทธิในการมีทนาย และสิทธิในการให้การและการแก้ไขข้อกล่าวหา และสิทธิการอยู่เฉย อันหมายถึง การตัดสินใจของเขาจะถูกจำกัดมิได้ ซึ่งการเป็นประธานในคดีของ ผู้ถูกกล่าวหาในอันที่จะมีสิทธิต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นได้นั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องมีสภาพร่างกายและจิตใจอยู่ ในวิสัยที่จะสามารถรับรู้กระบวนการพิจารณาได้อย่างสมบูรณ์ตามสมควร¹⁴ กล่าวคือ ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องมีความสามารถในการต่อสู้คดี (competency to stand trial) อันเป็นรากฐานแห่งสิทธิทั้งหลายของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา ฉะนั้นการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทั้งทางการมองเห็น, ความพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย, ความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว, ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม หรือความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ นั้น พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทนายความ และศาลจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญในปัญหาเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาเหล่านี้เป็นพิเศษเนื่องจากความพิการเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ความสามารถในการรับรู้และการตัดสินใจของผู้ถูกกล่าวหาบิดเบือนผิดปกติกจากที่ควรจะเป็น (distortive accused or defendant's judgement)

¹³ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173

¹⁴ คณิต ณ นคร, "ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา," รพี 35, น.98-99.

ซึ่งจากบทที่ 2 ได้กล่าวถึงบทบัญญัติต่าง ๆ ของประเทศไทยที่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการนั้น คงบัญญัติไว้เพียงกว้างๆ มิได้ให้การคุ้มครองอย่างเฉพาะเจาะจงและครบทุกประเภทความพิการ และในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการพิจารณา กล่าวคือ มีเพียงการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 พรรคสามและความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 เพียงเท่านั้น และบทบัญญัติในปัจจุบันยังมิได้ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการอย่างสมบูรณ์เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนจะทำการศึกษาบทบัญญัติของประเทศไทยที่ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการในแต่ละประเภทที่มีอยู่ และนำหลักสากลในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยเพื่อให้ความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในแต่ละประเภทได้รับความคุ้มครองสมบูรณ์และเหมาะสม โดยผู้เขียนจะทำการศึกษาโดยแบ่งประเภทของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนี้

4.3.1 กรณีผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการซึ่งสามารถรับรู้และเข้าใจการดำเนินคดี

ก. ความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว

จากการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีของคนพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวนั้นไม่ทำให้ความสามารถในการเข้าใจข้อกล่าวหาอันเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134¹⁵ ของเขาเหล่านั้นลดลง มีเพียงการพิจารณาถึงการให้ความช่วยเหลือพิเศษเพื่อให้การดำเนินคดีอาญาแก่เขาเหล่านั้นเป็นไปอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ

ในชั้นสอบสวน การให้ความช่วยเหลือพิเศษแก่ผู้ต้องหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ผู้เขียนได้ทำการศึกษบทบัญญัติแห่งมลรัฐอินเดียนาที่ให้ช่วยเหลือพิเศษแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางกายที่อาจทำคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษร กล่าวคือ ศาลอาจยอมรับฟังพยานบอกเล่าหรือคำเบิกความที่เป็นลายลักษณ์อักษรในเรื่องรองลงมา เช่น คำให้การเพื่อก่อตั้งประเด็นต่อสู้เรื่องการครอบครองวัตถุพยานของพยานหลักฐานทางกายภาพ รายงานจากห้องปฏิบัติการ การรับรองบันทึกที่บันทึกโดยเจ้าหน้าที่ผู้รายงาน ศาล และรายงาน

¹⁵ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

ทางธุรกิจและเอกสารมหาชนด้วย¹⁶ และประเด็นในส่วนที่เกี่ยวกับการได้รับการพิจารณาพิเศษที่เกี่ยวกับเงื่อนไขของการได้รับการปล่อยชั่วคราวนั้น บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 ที่ได้บัญญัติในส่วนเกี่ยวกับเงื่อนไขในการขอปล่อยชั่วคราวนั้น คงบัญญัติเพียงเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวโดยการพิจารณาจากความหนักเบาแห่งข้อหา, พยานหลักฐานที่นำมาสืบแล้วมีเพียงใด, พฤติการณ์ต่าง ๆ แห่งคดีเป็นอย่างไร, ผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันได้เพียงใด, ผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่, ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่ หรือ ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องขังตามหมายศาล ถ้ามีคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือโจทก์ แล้วแต่กรณี ศาลพึงรับประกอบการวินิจฉัยได้¹⁷ ซึ่งกฎหมายไทยนั้นยังไม่มีบทบัญญัติที่พิจารณาถึงเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวเป็นหลักโดยพิจารณาจากสภาพความพิการ เช่นเดียวกับบทบัญญัติแห่งมลรัฐอิลลินอยส์ที่ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความไม่เหมาะสมและขอให้มีการพิจารณาปล่อยตัว ซึ่งจำเลยจะได้รับการพิจารณาการปล่อยตัวภายใน 120 วัน นับแต่วันยื่นคำร้องขอให้มีการพิจารณาปล่อยตัว¹⁸ เพราะการสั่งคุมขังระหว่างที่มีการสอบสวนหรือในระหว่างพิจารณา อาจส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายและสุขภาพของผู้ถูกกล่าวหา รวมไปถึงความไม่สะดวก ในการดำเนินชีวิตอย่างปกติของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวมากกว่า คนธรรมดาและไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่จะนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขเยียวยาพฤติกรรมและไม่กระทำความผิดซ้ำ อีกทั้งผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวยังคงได้รับการสันนิษฐานไว้ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนั้นการคุมขังในชั้นสอบสวนย่อมเป็นการขัดต่อหลักการได้รับการสันนิษฐานไว้ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จึงน่าจะมีความพิพากษาคัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง

ในชั้นพิจารณา นอกจากการให้ความช่วยเหลือพิเศษแก่ผู้ต้องหาที่มีความพิการดังกล่าวในชั้นสอบสวนที่นำมาใช้กับจำเลยที่มีความพิการแล้ว ผู้เขียนได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการนำระบบการประชุมทางจอภาพ (Video Conference) ที่นำมาใช้ในคดีอาญา ซึ่งเป็นการนำ

¹⁶ ดู มาตรา 104-25, Illinois Criminal Law and Procedure, (edition.St.Paul:West publishing company1987), ในบทที่ 3 หัวข้อ 3.2.1

¹⁷ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 106-119 ทวิ

¹⁸ ดู มาตรา 104-23, Illinois Criminal Law and Procedure, (edition.St.Paul:West publishing company1987), ในบทที่ 3 หัวข้อ 3.2.1

เครื่องมือสื่อสารโทรคมนาคมที่นำเอาความคิดถ้อยคำ และเอกสารตลอดจนภาพผู้ที่อยู่ต่างสถานที่กันมาถึงกันและกันได้ในระดับพื้นที่เสมือนหนึ่งว่าได้นั่งพูดคุยกันอยู่ต่อหน้า ทั้งยังเก็บบันทึกภาพเหตุการณ์ทั้งหมดไว้ได้ในระบบวิดีโอซึ่งคล้ายกันกับการส่งสัญญาณทีวี แต่เป็นการสื่อสารแบบสองทาง ทั้งสองฝ่ายสามารถโต้ตอบกันได้เช่นเดียวกับการคุยทางโทรศัพท์ โดยสัญญาณภาพและเสียงจะถูกส่งไปในท่อสัญญาณเดียวกันทั้งไปและกลับ ไม่ว่าจะเป็นระยะทางห่างไกลหรือระยะใกล้ภายในอาคารเดียวกันหรือห้องติดกันก็ได้ เช่น ในการพิจารณาคดีที่พยานอยู่ในห้องพิจารณาอีกห้องหนึ่งซึ่งอยู่ติดกับห้องพิจารณาที่จำเลยอยู่หรือนำมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกมิให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องเดินทางไกลมาศาลทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายจำนวนมาก บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการช่วยเหลือเป็นพิเศษวิธีการหนึ่งแก่จำเลยที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ให้ได้รับความสะดวกอันเป็นการประหยัดเวลาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาแก่จำเลย และเป็นการคุ้มครองสิทธิจำเลยที่มี ความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ซึ่งการดัดแปลงหรือแทรกสัญญาณภาพเสียงหรือข้อมูลเข้าในท่อสัญญาณนั้นจะไม่สามารถทำได้ เนื่องจากจะต้องผ่านรหัสแปลงสัญญาณก่อนที่สัญญาณภาพ เสียง และข้อมูลจะถึงปลายทาง ถ้าหากรหัสไม่ตรงกับเครื่องก็จะไม่แปลงสัญญาณภาพ, เสียง และข้อมูลให้ในกรณีที่คู่ความไม่อาจเดินทางมาเบิกความต่อศาลได้ คู่ความสามารถยื่นคำร้องขออนุญาตต่อศาลให้สืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาลโดยการสืบพยานทางระบบการประชุมทางจอภาพ โดยให้ถือเสมือนว่าพยานมาเบิกความในห้องพิจารณาคดีของศาล เช่น

ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐเวอร์จิเนียได้บัญญัติประมวลกฎหมายไว้เป็นแนวกกับรัฐอื่นๆที่มีความประสงค์จะนำไปใช้ในศาลได้มีแบบอย่างอันเป็นแนวทางปฏิบัตินำไปปรับใช้เรียกว่าพระราชบัญญัติการปรากฏตัวต่อศาลในระยะทางห่างไกลด้วยวิดีโอ (Remote Video Court Appearance Act) การนำสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการสืบพยานบุคคลในศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาเริ่มเป็นที่นิยมแพร่หลาย ทั้งนี้โดยเริ่มจากการนำสื่อ Video Conference มาใช้ในกระบวนการก่อนชั้นพิจารณา (Pretrial) เป็นส่วนมาก เนื่องจากกฎหมายมิได้บัญญัติให้ต้องกระทำต่อหน้าจำเลย จึงไม่มีเงื่อนไขเรื่องการเผชิญหน้า และในเดือนตุลาคม ปี ค.ศ. 1993 ได้มีการพิจารณาแก้ไขกฎที่ 10 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของรัฐบาลกลาง (Rule 10 of The Federal Rule of Criminal Procedure) ซึ่งประกาศว่า Video Conference อาจถูกนำมาใช้ในการนำตัวจำเลยมาขึ้นศาล Arraignments ในระยะห่างไกลโดยจำเลยไม่ต้องมาปรากฏตัวต่อศาล ซึ่งวิธีการดังกล่าวอาจเป็นการลดความเสียเปรียบแก่จำเลยที่มีความพิการประเภทความพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหวได้ และศึกษาเกี่ยวกับข้อยกเว้นในการพิจารณาคดี

ต่อหน้าจำเลย กล่าวคือ การนำการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ ได้บัญญัติหลักเกี่ยวกับในกรณีที่จำเลยไม่สามารถร่วมการพิจารณาคดีได้ไว้ในกระบวนการพิจารณา โดยคำฟ้อง (Trial on indictment) ซึ่งมีคณะลูกขุนร่วมทำการพิจารณาคดีด้วย โดยหลักการต้องกระทำต่อหน้าจำเลยก็ตาม แต่หากเป็นกรณีที่จำเลยไม่สามารถมาศาลได้ ศาลก็สามารถที่จะพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ โดยหลักดังกล่าวบัญญัติไว้ในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติศาลแขวง ค.ศ. 1980 (Magistrates' Court Act 1980)

ประเทศเยอรมัน กล่าวถึงการนำระบบ video conference มาใช้ในกรณีที่จำเลยมีเหตุจำเป็นเกี่ยวกับสภาพร่างกาย เพื่อคุ้มครองสิทธิในการเข้าร่วมการพิจารณาของจำเลย หากสภาพร่างกายของจำเลยไม่พร้อมหรือไม่สามารถที่จะเข้าร่วมการพิจารณาคดีได้ ศาลอาจอนุญาตให้จำเลยไม่ต้องเข้าร่วมการพิจารณาคดีได้ แต่การไม่เข้าร่วมดังกล่าวจะต้องเป็นการไม่ให้เข้าร่วมการพิจารณานั้นเป็นการชั่วคราวเท่านั้น และผู้พิพากษาจะต้องแจ้งให้จำเลยทราบถึงกระบวนการที่สำคัญระหว่าง ที่พิจารณาคดีลับหลังจำเลยหรือจำเลยไม่อยู่ด้วย

ประเทศอังกฤษ หากแพทย์ลงความเห็นว่จำเลยไม่สามารถเข้าร่วมการดำเนินกระบวนการพิจารณาได้จริงและให้ความเห็นเป็นหนังสือตามระเบียบแล้วก็สามารถดำเนินการสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ทั้งนี้ก็จะเป็นการพิจารณาคดีในศาลแขวงซึ่งเป็นคดีเล็กน้อย

กรณีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวเกิดขึ้นภายหลังจากการดำเนินกระบวนการพิจารณามาแล้วนั้น ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า แม้ความพิการจะเกิดขึ้นในชั้นสอบสวนหรือชั้นพิจารณา ก็ตาม เจ้าพนักงานหรือศาลก็สามารถนำวิธีการของบทบัญญัติกฎหมายข้างต้นมาบังคับใช้ได้ทันที อันเนื่องมาจากการให้ความช่วยเหลือพิเศษทั้งการนำบันทึกการให้การเป็นลายลักษณ์อักษร, เงื่อนไขในการพิจารณาเกี่ยวกับการขอลปล่อยชั่วคราว และการนำระบบ Video Conference ในชั้นศาลให้มีผลบังคับใช้กับผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวนั้น แม้ความพิการจะเกิดขึ้นภายหลังจากการดำเนินคดีไปบางส่วนแล้ว ผู้เขียนมีความเห็นว่าสามารถที่จะนำบทบัญญัตินี้มาใช้กับผู้ที่เสนอมาข้างต้นมาบังคับใช้ได้ทันที ซึ่งในประเทศไทยยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้การช่วยเหลือแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวให้เป็นพิเศษดังที่กล่าวมาข้างต้น อาจเนื่องมาจากในปัจจุบันยังไม่สามารถทราบจำนวนผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการอย่างแน่นอน เพราะยังไม่มีหน่วยงานใดทำการสำรวจจำนวนผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการไว้ แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้ความช่วยเหลือพิเศษแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวเพื่อให้สิทธิในการต่อสู้คดีและการดำเนินคดีได้รับการคุ้มครองที่เทียบเท่ากับบุคคลธรรมดา และให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปอย่างยุติธรรม

และเหมาะสม ควรมีบทบัญญัติที่ให้การช่วยเหลือเป็นพิเศษแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวโดยเฉพาะ ดังที่กล่าวมาข้างต้น

ข. ความพิการทางการมองเห็น

ในชั้นสอบสวน ความบกพร่องทางการมองเห็นนั้น ย่อมส่งผลถึงความสามารถในการต่อสู้คดีของคนพิการทางการมองเห็นอย่างมาก เพราะไม่เพียงความไม่สะดวกในการเดินทางเพื่อมาให้ปากคำที่สถานีตำรวจที่ควรให้ความคุ้มครองเช่นเดียวกับผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหวแล้ว ในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้การช่วยเหลือเป็นพิเศษและสามารถสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการมองเห็นไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม การให้ความสำคัญเกี่ยวกับความถูกต้องแท้จริงของคำให้การของผู้ต้องหาที่ได้ให้ต่อพนักงานสอบสวน และเจ้าพนักงานได้ทำการบันทึกคำให้การนั้นไว้¹⁹ สมควรที่จะมีบทบัญญัติที่เป็นหลักประกัน อันเนื่องมาจากความบกพร่องทางการมองเห็นทำให้ผู้ต้องหาไม่สามารถอ่านบันทึกดังกล่าวได้ด้วยตนเองแม้จะมีการอ่านให้ฟังจากเจ้าพนักงานก็ตาม ดังนั้นการรับรองข้อเท็จจริงที่ผู้ต้องหาที่มีความพิการทางการมองเห็นได้ให้การต่อพนักงานสอบสวนไว้ ควรจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านอักษรเบลล์เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถตรวจสอบคำให้การที่ตนได้ให้กับพนักงานสอบสวนในชั้นสอบปากคำ โดยรัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายแก่ผู้เชี่ยวชาญ อันเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งมลรัฐอิลลินอยส์ที่ให้การช่วยเหลือพิเศษแก่ผู้ต้องหาที่มีความพิการทางการมองเห็น²⁰ พร้อมทั้งมีบุคคลที่ผู้ต้องหาไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนเพื่อเป็นการสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีว่าการดำเนินคดีของเขาจะเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ เช่นเดียวกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก

ในชั้นพิจารณา การคุ้มครองสิทธิจำเลยที่มีความพิการทางการมองเห็นไม่เพียงแต่การนำบทบัญญัติที่ให้การช่วยเหลือพิเศษเพื่อเพิ่มความสะดวกแก่จำเลยในการมาเบิกความต่อศาล ที่ต้องพิจารณาต่อหน้าและโดยเปิดเผย²¹ โดยการนำระบบ video conference และนำบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยอันเนื่องมาจากความไม่เหมาะสมอันเนื่องมาจากสภาพร่างกายเช่นเดียวกับผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวมาบังคับใช้ ดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อ 4.3.1 และเพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว ถูกต้องและ

¹⁹ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

²⁰ ดู มาตรา 104-22, *Illinois Criminal Law and Procedure*, (edition.St.Paul:West publishing company1987), ในบทที่ 3 หัวข้อ 3.2.1

²¹ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 172

เป็นธรรม ตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 40(3) แล้ว และเพิ่มการช่วยเหลือพิเศษเช่นเดียวกับในชั้นสอบสวน ผู้เขียนเห็นควรเพิ่มเติมบทบัญญัติที่จัดให้มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านอักษรเบลล์เพื่อให้จำเลยสามารถตรวจสอบคำเบิกความที่ตนได้ให้ต่อศาล พร้อมทั้งมีบุคคลที่จำเลยไว้วางใจเข้าฟังการเบิกความด้วยเช่นเดียวกับในชั้นสอบสวน

รวมถึงประเด็นการคุ้มครองในขณะที่มีการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการมองเห็นสมควรที่จะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษในกรณีที่มีการขอให้ปล่อยชั่วคราว โดยมีเงื่อนไขโดยการดูแลของบุคคลที่ดูแลผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการมองเห็น เพราะโดยทั่วไปนั้น เจ้าหน้าที่รัฐจะใช้อำนาจในการควบคุมตัวได้ต้องปรากฏเหตุจำเป็นตามกฎหมายกำหนดเท่านั้น ควรนำบทบัญญัติที่ให้การช่วยเหลือพิเศษแห่งมลรัฐอิลลินอยส์ที่ให้การช่วยเหลือพิเศษแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวมาบังคับใช้เช่นกันเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยอันเป็นไปตามข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่ายังไม่มีความผิดอันเป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 39 ซึ่งหากมีการคุ้มครองในระหว่างชั้นสอบสวนหรือพิจารณาอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการมากกว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานหรือศาล

อีกทั้งในประเทศไทยคงมีเพียงหลักประกันสิทธิในการมีทนายความเพียงแต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173²² ที่ให้หลักประกันในสิทธิการมีทนายความภายใต้เงื่อนไขขอบเขตที่จำกัดโดยการพิจารณาจากอัตราโทษประหารชีวิตหรืออายุของจำเลยเพียงเท่านั้น แต่ไม่มีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิในการมีทนายความผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการมองเห็นไว้อย่างชัดเจน จึงไม่สามารถแน่ใจได้ว่าจำเลยจะได้รับหลักประกันสิทธิดังกล่าวอย่างแน่นอน ดังนั้นผู้เขียนเห็นควรมีบทบัญญัติให้การคุ้มครองสิทธิในการมีทนายโดยสิทธิดังกล่าวไม่อาจสละสิทธิได้ เพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการมองเห็นมีความสามารถในการต่อสู้คดีและได้รับความคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมอย่างสมบูรณ์

และหากความพิการทางการมองเห็นเกิดขึ้นหลังจากที่มีการดำเนินคดีไปบางส่วนแล้ว ผู้เขียนมีความเห็นว่าสามารถนำบทบัญญัตินี้ดังกล่าวมาบังคับใช้ได้ทันที แม้ว่าความพิการทางการมองเห็นจะเกิดขึ้นหลังจากที่มีการดำเนินคดีบางส่วนแล้ว ก็ไม่ส่งผลกระทบที่จะทำให้บทบัญญัติ ที่ได้คุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการมองเห็นก่อนหน้านี้ลดลง

²² ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173

ค. ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย

ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายนั้น มักต้องเผชิญกับปัญหาในการดำเนินคดี เช่น การสื่อสารกับพนักงานสอบสวนและการเบิกความต่อศาล ซึ่งในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 13 วรรคสาม ได้บัญญัติการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการในประเภทดังกล่าวไว้ทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาคดี คือ การให้การคุ้มครองสิทธิในการได้รับการจัดล่ามภาษามือโดยรัฐจัดหาให้ นั้นแต่อย่างไรก็ตามยังมีสภาพปัญหาในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมดังนี้

ในชั้นสอบสวน บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 วรรคสาม ได้ให้การคุ้มครองผู้ต้องหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย โดยการจัดล่ามภาษามือหรือวิธีการอื่นใดเพื่อให้ผู้ต้องหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างสมบูรณ์ แต่ยังไม่มียกเว้นบทบัญญัติที่ให้การช่วยเหลือจากทนายความเพื่อให้ความช่วยเหลือและแนะนำผู้ต้องหาในการต่อสู้คดีดังเช่นประเทศเยอรมันตะวันตก ได้บัญญัติให้รัฐต้องจัดหาทนายความให้แก่จำเลยคดีอาญาที่เป็นใบ้หรือหูหนวกไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 วรรค 4²³ และในประเทศญี่ปุ่นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 (ค) ได้บัญญัติถึงการจัดหาทนายความให้แก่จำเลยที่หูหนวกในคดีอาญา²⁴ ซึ่งบทบัญญัติของไทยในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติดังกล่าว และบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองซึ่งความลับในการแปลคำให้การในระหว่างการได้รับการช่วยเหลือปรึกษาของผู้ต้องหากับทนายความ ดังเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้บัญญัติการรับรองสิทธิดังกล่าวไว้แม้ว่าไม่มีล่ามอยู่ด้วยก็ตาม เพราะผู้ต้องหาที่หูหนวกจะไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงกับทนายความอย่างเต็มที่และซื่อสัตย์ ถ้าสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือปรึกษากับทนายความยังไม่ได้รับการคุ้มครองซึ่งความลับในการแปล²⁵

และการพิจารณาการปล่อยชั่วคราวอันเนื่องมาจากการถูกคุมขังในระหว่างทำการสอบสวนเช่นบทบัญญัติแห่งมลรัฐอิลลินอยส์ที่ให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับการช่วยเหลือพิเศษตาม

²³ Horst Niebler, Dr., The German Code of Criminal Procedure (London: Sweet & Maxwell, 1965) ,pp.79-83.

²⁴ Dando Shigemata, Japanese Criminal Procedure, Vol.4 (New York University: The Comparative Criminal Law Project, 1965), p.106.

²⁵ Comment, "Protection Deaf Suspects," Right to Understand Criminal Law and Criminology, p.180.

บทบัญญัติมาตรา 104-22²⁶ ไว้ ดังนี้ผู้เขียนเห็นควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการมี หมายที่ให้ความช่วยเหลือในระหว่างการสอบสวนและการพิจารณาที่เป็นบทบัญญัติที่รัฐจักต้อง จัดหาให้โดยเฉพาะและการคุ้มครองความลับในการแปลคำให้การของผู้ต้องหา กับทนายความ และเงื่อนไข การพิจารณาการปล่อยชั่วคราว เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่มีความพิการ ทางการได้ยินหรือสื่อความหมายสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ในชั้นพิจารณา จากการศึกษาถึงบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 13 วรรคสาม ที่ให้การรับรองสิทธิในการจัดหาล่ามภาษาเมื่อแก่จำเลยนั้น แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้การรับรองในคุณสมบัติของล่ามไว้โดยเฉพาะ กล่าวคือ การให้ความช่วยเหลือจำเลยที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายนั้น ควรจะมีบทบัญญัติ ที่กำหนดคุณสมบัติของล่ามที่ทำการแปลคำเบิกความที่มีความคุ้นเคยกับศัพท์ทางกฎหมายและ ขึ้นตอนดำเนินกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความ พิการได้รับการคุ้มครองอย่างสมบูรณ์ และแม้ในปัจจุบันบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 7/1²⁷ จะให้การคุ้มครองในเรื่องของสิทธิการมีทนายความเพื่อ ช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาไว้เพื่อให้ความสามารถในการต่อสู้คดีเทียบเท่ากับบุคคลธรรมดา แต่ประเทศไทยยังไม่มีบทบัญญัติถึงสิทธิในการมีทนายความแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการ และสิทธิดังกล่าวต้องเป็นสิทธิที่จำเลยจะไม่สามารถสละสิทธิการมีทนายได้ เพราะนอกจากทนาย จะช่วยให้จำเลยมีโอกาสต่อสู้คดีพิสูจนความบริสุทธิ์ของตนเองได้เต็มที่แล้ว ทนายยังมีส่วนช่วยรัฐ อำนวยความยุติธรรมในคดีอาญาให้เป็นไปอย่างถูกต้องเที่ยงธรรมด้วย²⁸ แต่ปัจจุบันประเทศไทยคงมีเพียงหลักประกันสิทธิในการมีทนายความเพียงแต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 173²⁹ ที่ให้หลักประกันในสิทธิการมีทนายความภายใต้เงื่อนไขขอบเขตที่ จำกัดโดยการพิจารณาจากอัตราโทษประหารชีวิตหรืออายุของจำเลยเพียงเท่านั้น แต่ไม่มีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิในการมีทนายความแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการ ทางการดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน จึงไม่สามารถแน่ใจได้ว่าจำเลยจะได้รับหลักประกันสิทธิดังกล่าว อย่างแน่นอนอย่างเช่นบทบัญญัติในต่างประเทศที่ให้ความสำคัญต่อผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็น

²⁶ ดู บทที่ 3 หัวข้อที่ 3.2.1

²⁷ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1

²⁸ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173

²⁹ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173

พิเศษ รวมไปถึงประเด็นในการปล่อยชั่วคราวอันเนื่องมาจากความพิการ เช่นเดียวกับความพิการประเภทอื่นด้วย

ในกรณีของความพิการเกิดขึ้นหลังจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมแล้วนั้นผู้เขียนมีความเห็นว่าสามารถนำบทบัญญัติที่กล่าวข้างต้นมาใช้ได้โดยไม่ทำให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาลดลง เช่นกัน

ดังนั้นผู้เขียนเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิในการมีทนายโดยรัฐเป็นผู้จัดหา รวมไปถึงบทบัญญัติที่กำหนดคุณสมบัติของล่ามภาษามือที่มีความสามารถในการเข้าใจขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมและคุ้นเคยกับศัพท์ ทางกฎหมายโดยรัฐเป็นผู้จัดหา และกำหนดความผิดหากมีการเปิดเผยคำแปลอันเป็นข้อเท็จจริงที่สำคัญเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหา พร้อมทั้งการพิจารณาถึงเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวจากสภาพความพิการโดยเฉพาะ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการควบคู่ไปกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่เป็นไปอย่างเหมาะสม

4.3.2 กรณีผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการซึ่งความสามารถในรับรู้และเข้าใจการดำเนินคดีแตกต่างจากบุคคลธรรมดา

ก. ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม

แม้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 จะให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมที่มีความวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ แต่ก็ยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของเขาเหล่านั้นอย่างสมบูรณ์ในทุกขั้นตอน ดังนั้นผู้เขียนได้ทำการศึกษาถึงบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมของประเทศต่างๆ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาที่ทำการศึกษาบทบัญญัติของมลรัฐอินเดียนาที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3³⁰ และบทบัญญัติของประเทศอังกฤษเกี่ยวกับขั้นตอนและกระบวนการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาพร้อมนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับบทบัญญัติกฎหมายไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันดังนี้

ในชั้นสอบสวน การพิจารณาความเหมาะสมและความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาเกี่ยวกับเงื่อนไขทางด้านจิตใจและการให้ความคุ้มครองในเรื่องคำให้การระหว่าง

³⁰ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

การตรวจสอบหรือการรักษาหากมีสภาพร่างกายไม่เหมาะสมนั้น บทบัญญัติดังกล่าวให้ความสำคัญตั้งแต่ขั้นตอนแรกในการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมของสภาพจิตใจก่อน เพื่อพิจารณาถึงความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา พร้อมการทำรายงานการตรวจสอบความพิการทางด้านจิตใจที่อาจส่งผลกระทบต่อคำให้การพร้อมให้การคุ้มครองในเรื่องการพิจารณาว่าหลังจากที่ได้รับรายงานว่าจำเลยมีความผิดปกติทางสภาวะทางจิตใจ จำเลยมีความเหมาะสมหรือไม่ หากไม่มีความเหมาะสมที่จะต่อสู้คดีย่อมได้รับสิทธิในการรักษาพร้อมกับรายงานความคืบหน้าของการรักษาและรายงานต่อศาลเพื่อจะทำการนัดพิจารณาอีกครั้งว่าการดำเนินการรักษา โดยมีคณะลูกขุนเพื่อร่วมทำการตัดสิน รวมไปถึงการพิจารณาในเรื่องของยาที่จะนำมารักษาจะต้องมีปริมาณที่เหมาะสมอันไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของจำเลย และสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยระเบียบและความช่วยเหลือพิเศษ เช่น สิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว ทั้งในส่วนที่มีความบกพร่องทางจิตใจ และหากจำเลยไม่มีความเหมาะสมในการที่จะดำเนินคดีได้ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่พบความไม่เหมาะสม อาจมีการพิจารณาในเรื่องการปล่อยตัวได้ กล่าวคือภายใน 120 วัน นับแต่วันที่ไต่ถามคำร้องให้มีการพิจารณาปล่อยตัว รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือพิเศษไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการไม่ต้องรับโทษประหารชีวิต หรืออาจเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นเข้าสู่วายแก้ไข หรือนำเข้าไปสู่กรมสุขภาพจิตและจัดให้มีการแต่งตั้งทนายความเพื่อให้เกิดความเหมาะสมได้³¹

ซึ่งหากเปรียบเทียบกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยแล้ว การพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ในการประเมินความสามารถทั้ง 5 ประการที่ใช้อยู่ในปัจจุบันแล้วพอจะสรุปได้ว่า ในชั้นสอบสวนผู้ต้องหาจะต้องเข้าใจได้ว่าตนกำลังถูกดำเนินคดีอาญา และเข้าใจถึงผลที่อาจได้รับจากการดำเนินคดีที่กระทำกับตนได้ และต้องมีความสามารถที่จะปรึกษารวมถึงให้ความร่วมมือกับทนายความของตนเองในการต่อสู้คดี เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงแก่ทนายความ รวมถึงความสามารถที่จะให้ปากคำต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเลือกที่จะรับสารภาพหากเห็นว่าเป็นหนทางที่ดีกว่าได้³² ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับ

³¹ ดู มาตรา 104 , Illinois Criminal Law and Procedure, (edition.St.Paul:West publishing company,1987), ในบทที่ 3 หัวข้อ 3.2.1

³² มานิต ศรีสุวรรณนท์ และ จาตุรงค์ กันชัย, “นิติจิตเวชศาสตร์,” ใน ตำราเวชศาสตร์, จัดพิมพ์โดยโครงการตำรา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (จังหวัดเชียงใหม่: โรงพิมพ์แสงศิลป์,2542) : 469, และดู ประทักษ์ ลิขิตเลอสรวง, “นิติจิตเวชศาสตร์”, วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, (มกราคม-มีนาคม 2535): น. 13.

หลักเกณฑ์ของ Mc Garry ที่ใช้อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาและหลักเกณฑ์ใน The Criminal Procedure (Insanity and Unfitness to Plead) Act 1991 (CPA 1991) ของประเทศอังกฤษแล้ว หลักเกณฑ์การประเมินที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ของไทยก็ถือได้ว่ามีความครอบคลุมอยู่พอสมควร อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวไม่ใช่กฎหมาย จึงอาจเกิดความไม่แน่นอนขึ้นในทางปฏิบัติและไม่อาจนำไปใช้อ้างอิงในการดำเนินคดีได้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าสมควรออกกฎหมายลำดับรองกำหนดหลักเกณฑ์การประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ซึ่งนอกจากความชัดเจนในทางปฏิบัติและสามารถนำไปอ้างอิงในการดำเนินคดีได้แล้ว ยังสามารถใช้เป็นแนวทางให้จิตแพทย์สร้างหลักเกณฑ์การประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ดังเช่นที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา³³ เพื่อจะได้หาวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมที่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเหมาะสม เพราะผู้ต้องหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมซึ่งสามารถต่อสู้คดีได้จะต้องมีมาตรการทางกฎหมายให้ความคุ้มครองไว้เป็นพิเศษ เพราะแม้จะมีความสามารถในการต่อสู้คดีได้แต่ก็ไม่สามารถทำได้เทียบเท่ากับคนปกติธรรมดา ถ้าดำเนินการสอบสวนไปโดยไม่มีมาตรการให้ความคุ้มครองย่อมเป็นการกระทบสิทธิของผู้ต้องหา ทำให้ไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเรื่องดังกล่าวมีแนวความคิดในการให้ความคุ้มครองเช่นเดียวกับการให้ความคุ้มครองเด็กในการดำเนินคดีอาญา โดยเมื่อพิจารณาจาก Police and Criminal Evidence Act, 1984 (PACE) Code C ของประเทศอังกฤษแล้ว เรื่องการให้ความคุ้มครองเด็กและผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตราเดียวกัน³⁴ แต่ในปัจจุบันกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยคงมีเพียงการแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองในการดำเนินคดีกับเด็กเท่านั้น ในส่วนของผู้พิการทางจิตใจยังไม่มีบทบัญญัติใดให้ความคุ้มครองไว้เป็นพิเศษ ดังนั้นสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้มีมาตรการคุ้มครองในการดำเนินคดีให้ครอบคลุมถึงผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมด้วย โดยกำหนดให้มีบุคคลที่ 3 ทำนองเดียวกับ

³³ เป็นหลักเกณฑ์ที่ใช้ประเมินอาการป่วยทางจิตเวชซึ่งอาจส่งผลต่อความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา ซึ่งหากกฎหมายมีความชัดเจนว่ากรณีใดที่ถือว่าไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดี จิตแพทย์ก็จะสามารถกำหนดรูปแบบการประเมินที่เป็นมาตรฐานขึ้นใช้ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้ที่จะเป็นผู้วินิจฉัยว่าผู้ต้องหาไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีหรือไม่ก็คือ พนักงานสอบสวนหรือศาล ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14

³⁴ ดูรายละเอียด Police and Criminal Evidence Act 1984 Code C, 11. Interviews: general, Juveniles disordered people and mentally handicapped people,

Appropriate Adult (AA) ของประเทศอังกฤษเข้าร่วมในการสอบสวนเพื่อทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิของผู้ต้องหา³⁵ โดยอาจเพิ่มเติมในบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองแก่เด็กให้ครอบคลุมถึงผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมเช่นเดียวกัน หรือแยกออกมาเป็นบทบัญญัติต่างหากขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของการดำเนินคดีในประเทศไทย โดยบุคคลที่ 3 ซึ่งทำหน้าที่นี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า หากมีความพร้อมด้านบุคลากรที่เพียงพอ บุคคลดังกล่าวควรจะเป็นจิตแพทย์หรืออย่างน้อยเป็นนักจิตวิทยาจะมีความเหมาะสมยิ่งกว่า เนื่องจากสามารถสังเกตอาการของผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม และให้คำแนะนำแก่พนักงานสอบสวนเกี่ยวกับคำถามหรือวิธีการสอบสวนซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมมากเกินไปจนเกิดความจำเป็นได้ ทั้งนี้เพื่อให้การสอบสวนได้ผลตรงตามความเป็นจริงและเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการดำเนินคดีอาญาส่งผลกระทบต่อผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมมากเกินไป

ในส่วนของระยะเวลาและสถานที่ในการควบคุมตัวผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมในชั้นสอบสวนนั้น จะต้องมีการให้การคุ้มครองเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการดำเนินคดีส่งผลกระทบต่อผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมมากเกินไป ที่อาจกระทบต่อการค้นหาความจริงอันเป็นวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีอาญาลดเคลื่อนไปได้ และให้การคุ้มครองสิทธิอย่างเต็มที่ในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาด้วย ซึ่งระยะเวลาในการควบคุมตัวผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมในชั้นนี้ หากระหว่างการตรวจวินิจฉัยของแพทย์ควรจะมีการขอตรวจการสอบสวน และไม่นับรวมเป็นระยะเวลาในการควบคุมตัวตามกฎหมาย³⁶ และกำหนดมาตรการประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาให้มีความชัดเจน โดยกำหนดระยะเวลาในการตรวจวินิจฉัยเพียงพอแยกต่างหากจากระยะเวลาการควบคุมตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน และมีการกำหนดระยะเวลาสิ้นสุดไว้ด้วยเช่นเดียวกับวิธีการที่ใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาตาม Code Title 18 Section 4247 (b) ที่กำหนดให้ใช้ระยะเวลาในการตรวจตามที่เหมาะสมแต่ไม่เกินกว่า 30 วัน หรือ 45 วัน และอาจขยายระยะเวลาได้ตามที่กฎหมายกำหนด การกำหนดระยะเวลาเช่นนี้ส่งผลดีหลายประการ เนื่องจากการควบคุมตัวไว้นานเกินความจำเป็น ย่อมเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา และระยะเวลาควบคุมตัวเช่นนี้จะต้องเพียงพอเพื่อให้แพทย์สามารถตรวจและออกใบรายงานการวินิจฉัยโรคได้ รวมถึงเพียงพอสำหรับ การพิจารณาถึงความสามารถในการต่อสู้คดีด้วย โดยความร่วมมือกันระหว่างแพทย์กับนักกฎหมายเพื่อกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสม

³⁵ ดู Police and Criminal Evidence Act 1984 Code C

³⁶ อรรถ ทศนาญชลิ, “จิตแพทย์-นักกฎหมาย : ปัญหาทางปฏิบัติบางประการ”, วารสารนิติศาสตร์, เล่มที่ 2 ปีที่ 18, (2531):น. 87-88.

ในส่วนขอสถานที่ควบคุมตัวผู้ต้องหาซึ่งเป็นผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมนั้น ควรจัดให้มีสถานที่สำหรับควบคุมตัวขึ้นโดยเฉพาะ ซึ่งอาจเทียบเคียงได้จากการดำเนินคดีอาญา กับเด็กตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและ ครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 50 ที่บัญญัติให้พนักงานสอบสวนต้องถามปากคำผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก หรือเยาวชนให้เสร็จภายใน 24 ชั่วโมง และไม่ให้อำนาจควบคุมตัวเด็กไว้ที่สถานีตำรวจ แต่เมื่อสอบปากคำเสร็จแล้วให้ส่งตัวเด็กไปยังสถานพินิจโดยทันที³⁷ จากบทบัญญัติดังกล่าวอาจ นำมาเป็นแนวทางในการให้ความคุ้มครองผู้ที่มีความพิการทางจิตซึ่งตกเป็นผู้ต้องหา โดยกำหนด ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนควบคุมตัวผู้ที่มีความพิการทางจิตไว้เกินกว่า 24 ชั่วโมง เมื่อสอบปากคำเรียบร้อยแล้วให้นำตัวมาควบคุมไว้ในสถานที่ที่จัดไว้โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นไปตาม หลักของมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoner 1955) ที่กำหนดไม่ให้คุมครองซึ่งผู้ที่มีความพิการทางจิตไว้ในเรือนจำ แต่ ให้ส่งตัวไปรับการรักษาหรืออยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมโดยทันที ตามกฎหมาย ที่บังคับใช้อยู่ใน ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ที่บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้ โดยกำหนดให้มีการตรวจอนามัยผู้ต้องขังที่เจ้าพนักงานเรือนจำได้รับตัวไว้ใหม่ในวันรับตัว หากพบว่าผู้ต้องขังคน ใดเป็นผู้พิการก็ให้พิจารณาส่งตัวไปรับการรักษาเสียก่อน แต่การฝากขังก่อนยื่นฟ้องคดี ต่อศาลเช่นนี้ผู้ต้องหาซึ่งไม่มีฐานะเป็นจำเลย จึงไม่สมควรและไม่จำเป็นที่จะส่งผู้พิการทางจิตไป

³⁷ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและ ครอบครัว พ.ศ.2534 มาตรา 50

ภายใต้บังคับบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปรียบเทียบคดีอาญา เมื่อมีการจับกุมเด็กหรือ เยาวชนซึ่งต้องหว่ากระทำความผิด และคดีนั้นจะต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาในศาลเยาวชน และครอบครัว ให้เจ้าพนักงานผู้จับกุมหรือควบคุมเด็กหรือเยาวชนนั้นแจ้งการจับกุมหรือควบคุม ไปยังผู้อำนวยการสถานพินิจที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในเขตอำนาจ ตลอดจนบิดามารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่โดยไม่ชักช้า ในกรณีเช่นนี้ พนักงานสอบสวน จะต้องถามปากคำเด็กหรือเยาวชนให้เสร็จภายในเวลาสี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่เด็กหรือเยาวชน นั้นมาถึงสถานที่ทำการของพนักงานสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กหรือเยาวชน แล้ว ให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไปยังสถานพินิจ ผู้อำนวยการสถานพินิจดังกล่าวจะควบคุมเด็ก หรือเยาวชนนั้นไว้ยังสถานพินิจหรือจะปล่อยชั่วคราวโดยมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้แก่บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่โดยไม่มีประกัน หรือมีประกัน หรือมีประกันและ หลักประกันก็ได้ หรือจะมอบตัวเด็กหรือเยาวชนไว้กับบุคคลหรือองค์กรที่เห็นสมควรก็ได้

ควบคุมตัวไว้ในเรือนจำดังเช่นผู้ต้องหาทั่วไป การส่งตัวผู้ต้องหาที่ทราบมาตั้งแต่ต้นแล้วว่ามี ความพิการทางจิตใจไปยังเรือนจำ ภายหลังเมื่อแพทย์ตรวจแล้วพบว่ามีความพิการทางจิตก็ต้อง ส่งตัวออกมาได้รับการรักษาอีกซึ่งเป็นการซ้ำซ้อน ดังนั้น มาตรการตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์จึง ควรมีไว้สำหรับกรณีที่ผู้ต้องหาไม่ทราบมาก่อนว่าผู้ต้องหาที่มีความพิการทางจิตเท่านั้น โดยกรณีที่ทราบว่า เป็นผู้พิการทางจิตเมื่อสอบปากคำเรียบร้อยแล้วไม่จำเป็นต้องส่งตัวไปฝากขังที่เรือนจำ แต่ให้ส่ง ตัวมาควบคุมไว้ในสถานที่ดังกล่าวเลย เพื่อลดขั้นตอนความซ้ำซ้อนและให้ความคุ้มครองผู้ต้องหา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามเงื่อนไขในการส่งตัวผู้ต้องขังป่วยออกมาได้รับการรักษา ภายนอกเรือนจำจะต้องเป็นกรณีที่มีความจำเป็น ซึ่งโดยปกติผู้ที่ทำหน้าที่วินิจฉัยคือแพทย์เรือนจำ ดังนั้น ในกรณีที่ส่งตัวผู้ต้องหาไปควบคุมตัวไว้ในสถานที่ซึ่งจัดไว้โดยเฉพาะ จึงอาจกำหนดให้ แพทย์ซึ่งทำหน้าที่ตรวจอาการของผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 เป็นผู้ให้ความเห็นดังกล่าวด้วยในทีเดียว³⁸ ซึ่งนับว่ามีความเหมาะสมเนื่องจากแพทย์ที่ตรวจ อาการของผู้ต้องหากรณีดังกล่าวจะต้องเป็นจิตแพทย์ รวมถึงกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันยัง ไม่ได้บัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการไว้ แม้พนักงานอัยการจะสามารถใช้อำนาจสั่งให้พนักงาน สอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมเพื่อให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้ใช้อำนาจตามมาตรา 14 ได้ แต่วิธีดังกล่าวมีข้อขัดข้องหลายประการในทางปฏิบัติ ผู้เขียนจึงขอเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ให้พนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจตามมาตรา ดังกล่าวด้วย ซึ่งจะส่งผลให้การให้ความคุ้มครองผู้พิการทางจิตในชั้นสอบสวนมีความครอบคลุม มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ในชั้นพิจารณา ปัญหาในการแยกแยะผู้ที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมใน ชั้นพิจารณาจะมีลักษณะเช่นเดียวกับชั้นสอบสวน กล่าวคือ กฎหมายกำหนดให้ศาลซึ่งอาจจะไม่มี ความรู้ทางการแพทย์เป็นผู้เริ่มกระบวนการดังกล่าว ทำให้บางครั้งจำเลยที่มีความพิการทางจิตใจ หรือพฤติกรรมซึ่งมีอาการสังเกตเห็นได้ยากไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย แต่หากจะ กำหนดให้มีมาตรการแยกผู้ป่วยจิตเวชเช่นเดียวกับในชั้นสอบสวนก็จะเป็นการซ้ำซ้อนในทาง ปฏิบัติ สำหรับประเทศไทยก็อาจใช้วิธีการตามหลักทั่วไปเพื่อยื่นคำร้องแจ้งให้ศาลทราบได้ ซึ่งโดย

³⁸ กล่าวคือ หากเป็นกรณีที่มีความจำเป็นต้องส่งตัวออกมาได้รับการรักษาภายนอก เรือนจำอยู่แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องส่งตัวออกมาได้รับการรักษาอีก แต่หากเป็นกรณีที่เมื่ออาการไม่ถึงขนาด มีความจำเป็นดังกล่าว ก็ให้ส่งตัวไปควบคุมไว้ที่เรือนจำตามปกติ ซึ่งการพิจารณาเป็นไปตาม พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ 2479 มาตรา 30 และกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความ พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ข้อ 73 ประกอบด้วยข้อ 38 บรรทัด

ปกติเมื่อศาลได้รับคำร้องแล้วจะเป็นผู้พิจารณาใช้อำนาจตามมาตรา 14 โดยบัญญัติให้อำนาจฝ่ายจำเลยหรือพนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลใช้อำนาจส่งตัวจำเลยไปให้แพทย์ตรวจอาการได้ ซึ่งจะทำให้มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนช่วยให้ปัญหาดังกล่าวหมดไปหรือบรรเทาเบาบางลง

ในส่วนของระดับของเหตุควรเชื่อตามมาตรา 14 ในชั้นศาล เนื่องจากเป็นขั้นตอนการดำเนินคดีที่ผ่านการให้ความคุ้มครองในชั้นสอบสวนมาแล้วครั้งหนึ่ง เหตุควรเชื่อตามกฎหมายในชั้นศาลจึงสมควรมีน้ำหนักที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า จำเลยอาจเป็นผู้พิการทางจิตซึ่งสมควรที่ศาลจะใช้อำนาจตามมาตรา 14 ให้แพทย์ตรวจอาการของจำเลยได้ แต่กฎหมายของไทยในปัจจุบันยังไม่มี การแยกความแตกต่างในเรื่องดังกล่าว ส่งผลให้การยกเรื่องความพิการทางจิตในชั้นศาลสามารถกระทำได้ง่าย และบ่อยครั้งที่ถูกนำมาใช้เป็นเหตุในการประวิงคดี ด้วยเหตุดังกล่าวจึงควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาเหตุควรเชื่อตามกฎหมายมากขึ้น เพื่อความชัดเจนแน่นอนในการยกความพิการทางจิตขึ้นในชั้นศาล โดยอาจกำหนดให้ต้องมีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรจากแพทย์ที่กฎหมายกำหนดไว้ว่า มีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยมีความพิการทางจิต สมควรที่ศาลจะใช้อำนาจตามมาตรา 14 เพื่อส่งตัวไปให้แพทย์ตรวจอาการ โดยละเอียดต่อไป ทำนองเดียวกับที่ใช้อยู่ใน The Mental Health Act 1983 Section 35 ของประเทศอังกฤษ กล่าวคือ หากไม่มีหลักฐานจากแพทย์ตามกฎหมายกำหนด ศาลย่อมไม่อาจใช้อำนาจส่งตัวจำเลยไปให้แพทย์ตรวจอาการตามมาตรา 14 ได้ วิธีดังกล่าวช่วยให้การอ้างความพิการทางจิตของจำเลยมีความชัดเจนแน่นอน และสามารถช่วยป้องกันไม่ให้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการประวิงคดีได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งจะส่งผลให้การคุ้มครองผู้พิการทางจิตมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีอาญา ผู้เขียนขอเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายโดยกำหนดมาตรการให้ความคุ้มครองขึ้นเป็นพิเศษ โดยกำหนดให้บุคลากรทางการแพทย์เข้าร่วมในการพิจารณาคดี เพื่อทำหน้าที่ตรวจอาการของจำเลยเสียก่อนว่าพร้อมที่จะรับการพิจารณาหรือไม่ รวมทั้งให้คำแนะนำแก่ศาล พนักงานอัยการหรือทนายความของจำเลยเองเกี่ยวกับการซักถามจำเลยเพื่อมิให้กระทบถึงความพิการมากเกินไป นอกจากนี้ยังอาจเป็นผู้แถลงให้ศาลทราบถึงกรณีที่เห็นว่าหากดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปจะส่งผลกระทบต่อความพิการทางจิตของจำเลยมากเกินไป เพื่อให้ศาลเลื่อนการพิจารณาคดีไว้ชั่วคราวหรือใช้อำนาจตามมาตรา 14 ให้แพทย์ตรวจอาการ แล้วส่งตัวจำเลยไปรับการรักษาต่อไปแล้วแต่กรณี ซึ่งการควบคุมตัวจำเลยระหว่างการพิจารณาคดีตามกฎหมายของไทยได้บัญญัติให้ส่งตัวจำเลยซึ่งมีความพิการทางจิตหรือพฤติกรรมออกไปควบคุมตัวไว้ภายนอกเรือนจำ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสากลที่เป็นไปตามหลักมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for

the Treatment of Prisoner 1955) ที่กำหนดไม่ให้คุมขังผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมไว้ในเรือนจำแต่ให้ส่งตัวไปรับการรักษาหรืออยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมโดยทันที ปัญหาที่เกิดขึ้นคงมีเพียงขั้นตอนในทางปฏิบัติสำหรับส่งตัวจำเลยออกมารับการรักษาภายนอกเรือนจำเท่านั้น ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่ากรณีดังกล่าวจำเลยยังคงอยู่ในอำนาจศาลเนื่องจากการพิจารณาคดียังไม่เสร็จสิ้นลง หากกำหนดให้ศาลมีอำนาจพิจารณาสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปควบคุมตัวไว้ในโรงพยาบาลได้โดยไม่ต้องนำตัวไปฝากขังไว้ที่เรือนจำเสียก่อน ก็จะสามารถลดขั้นตอนในทางปฏิบัติที่ซ้ำซ้อนและทำให้การให้ความคุ้มครองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นได้

ส่วนกรณีที่ความพิการทางจิตใจของจำเลยเกิดขึ้นในระหว่างการพิจารณาคดี เมื่อจำเลยยังอยู่ในอำนาจศาล จึงสมควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ส่งตัวจำเลยที่เป็นมีความพิการทางจิตใจแต่ยังสามารถต่อสู้คดีได้ออกมารับการรักษาได้ด้วย ซึ่งจะช่วยลดขั้นตอนในทางปฏิบัติลงเนื่องจากทางเรือนจำไม่ต้องขออนุญาตกรมราชทัณฑ์ก่อน เช่นเดียวกับกรณีที่ศาลใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 นั้นเอง

การพิสูจน์ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมนั้น ในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ทำให้ผู้พิพากษาแต่ละท่านไม่มีเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจที่จะวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานในคดีเพียงพอที่จะแสดงว่าจำเลยเป็นผู้พิการทางจิตใจหรือไม่ โดยหลักแล้วการวินิจฉัยความพิการทางจิตใจของจำเลยเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความรู้ในวิชาชีพทางการแพทย์โดยเฉพาะ แต่เพื่อเป็นการสร้างหลักเกณฑ์ในการพิจารณาเรื่องดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดระดับของการพิสูจน์ไว้ในกฎหมายให้ชัดเจนเช่นเดียวกับในต่างประเทศ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการกำหนดระดับของการพิสูจน์ไว้ใน Code Title 18 Section 17³⁹

สำหรับประเทศไทยเมื่อจำเลยเป็นผู้มีการะการพิสูจน์ ระดับของการพิสูจน์จึงควรเป็นพยานหลักฐานที่ชัดเจนและน่าเชื่อถือ (clear and convincing evidence) เพื่อมิให้การยกข้อต่อสู้

³⁹ Code Title 18 Section 17 Insanity Defense;

(a) Affirmative Defense. It is an affirmative defense to a prosecution under any Federal statute that, at the time of the commission of the acts constituting the offense, the defendant, as a result of a severe mental disease or defect, was unable to appreciate the nature and quality or the wrongfulness of his acts. Mental disease or defect does not otherwise constitute a defense.

(b) Burden of Proof. The defendant has the burden of proving the defense of insanity by clear and convincing evidence.

เรื่องความพิการทางจิตใจกระทำได้อย่างจนเกินไป ทั้งนี้เพื่อให้ศาลสามารถนำมาใช้เป็นเกณฑ์ประกอบการรับฟังพยานหลักฐานจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญได้ ซึ่งหากศาลเห็นว่าพยานหลักฐานที่แพทย์เสนอมาไม่มีความชัดเจนหรือน่าเชื่อถือเพียงพอ ศาลอาจสั่งให้แพทย์คนอื่นทำการตรวจจำเลยแล้วรายงานผลการตรวจต่อศาลเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาว่า สมควรรับฟังว่าจำเลยมีความผิดปกติจริงหรือไม่ ต่อไป

ในส่วนของการเบิกความเป็นพยานในศาล อาจเกิดจากความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่า ควรถามเพื่อให้แพทย์ในฐานะพยานผู้ชำนาญการพิเศษให้ข้อมูลเรื่องใดบ้าง ซึ่งหากเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยความผิดของจำเลยแล้ว ความเห็นของแพทย์จะมีประโยชน์อย่างมากในการพิจารณามีคำสั่งในคดี ดังเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกาที่กำหนดให้แพทย์ต้องให้ความเห็น (opinion) เช่นนี้ไว้ในใบรายงานผลการตรวจโรคที่ส่งศาลด้วย โดยกำหนดไว้ใน U.S. Code Title 18, Part III Chapter 313 Section 4247 (c) ซึ่งเรื่องที่กฎหมายกำหนดให้แพทย์ให้ความเห็นจะไม่มีส่วนเกี่ยวกับการพิจารณาความผิดของจำเลยซึ่งเป็นประเด็นข้อกฎหมาย สำหรับประเทศไทย ประเด็นข้อกฎหมายดังกล่าวก็คือ การวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำไปโดยไม่รู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้หรือไม่ ซึ่งเป็นหน้าที่ของศาลที่จะเป็นผู้วินิจฉัยเรื่องดังกล่าว ดังนั้นหากได้มีการทำความเข้าใจให้ถูกต้องตรงกันเกี่ยวกับคำถามที่ศาล, พนักงานอัยการ หรือแม้แต่ทนายความของฝ่ายจำเลยเองจะถามเพื่อให้แพทย์ให้ความเห็นแล้ว ก็จะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างมากในการพิจารณาคดีซึ่งจะส่งผลให้การให้ความคุ้มครองสิทธิจำเลยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันผู้เขียนจึงขอเสนอให้นำเรื่องดังกล่าวมาบัญญัติรายละเอียดไว้ในกฎหมายลำดับรอง โดยกำหนดว่าคดีในลักษณะเช่นนี้แพทย์จะต้องให้ความเห็นในเรื่องใดบ้าง ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากรูปคดี คำฟ้อง และข้อต่อสู้จากคำให้การของจำเลย

ดังนั้นเมื่อจำเลยมีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ได้บัญญัติให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการไว้พอสมควร ทั้งในเรื่องการคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการรักษาโดยส่งตัวไปบำบัดรักษาในโรงพยาบาลจนกว่าจะสามารถต่อสู้คดีได้ อันเป็นไปตามปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มาตรา 25 (1) ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอสำหรับสุขภาพและความเป็นอยู่ของตนและครอบครัว รวมทั้งอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย การรักษาพยาบาล และบริการสังคมที่จำเป็น และสิทธิความมั่นคงในกรณีว่างงาน เจ็บป่วย ทูพพลภาพ เป็นหม้าย วัยชรา หรือขาดปัจจัยในการเลี้ยงชีพอื่นใดใน

สถานการณ์ที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของตน”⁴⁰ที่จะได้รับการรักษาตามมาตรฐานทางการแพทย์ แม้ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะเป็นผู้ที่กระทำผิดทางอาญา แต่เมื่อมีอาการเจ็บป่วยย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการรักษาอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ สิทธิดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งไม่เพียงเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางจิตเพื่อรับการรักษา ยังให้ความปลอดภัยแก่สังคมจากพฤติกรรมที่เป็นอันตรายของผู้ป่วยควบคู่กันไป และเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งมลรัฐอิลลินอยส์ที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 ข้างต้นจนกว่าความพิการทางจิตจะหายหรือทุเลาลงและสามารถต่อสู้คดีได้ ซึ่งอาจต้องใช้ระยะเวลาที่นานมากก็ตาม โดยเห็นควรเพิ่มเติมบทบัญญัติเช่นเดียวกับในต่างประเทศทั้งสหรัฐอเมริกา อังกฤษ โดยส่งจำเลยไปบังคับรักษาในฐานะผู้พิการทางจิต (Mentally patient) ตามกฎหมายสุขภาพจิต ผลคือ จำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการปล่อยตัว ปล่อยโดยมีเงื่อนไข ส่งไปอยู่ในความดูแลของบุคคล หรือองค์กรที่ให้บริการทางด้านสังคมในชุมชน หรือได้รับการบำบัดรักษาในฐานะเป็นผู้ป่วยนอกโดยไม่ถูกควบคุมไว้ในโรงพยาบาล ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาหากปรากฏว่าจำเลยมีโอกาสที่จะกลับมามีความสามารถในการต่อสู้คดีได้อีกในอนาคตศาลจะสั่งให้ส่งจำเลยไปบังคับรักษาในโรงพยาบาลภายใต้การควบคุมของพนักงานอัยการ มีกำหนดเวลาไม่เกิน 4 เดือน ถ้าจำเลยยังสามารถต่อสู้คดีได้ภายใน 4 เดือนศาลจะยกเลิกข้อกล่าวหาและจำหน่ายคดีปล่อยจำเลยไปหรือส่งจำเลยไปบังคับรักษาภายใต้กฎหมายสุขภาพจิต หรือศาลจะสั่งให้ส่งจำเลยไปบังคับรักษาในโรงพยาบาล โดยจะจำกัดเวลาหรือไม่ก็ตาม เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ ซึ่งทั้งสองประเทศต่างให้ความรับรองและคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งมีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมโดยการส่งตัวไปรักษาจนกว่าความพิการทางจิตใจจะหายหรือทุเลาลงและสามารถต่อสู้คดีได้ และวางหลักเกณฑ์มาตรฐานการประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี วิธีการและรูปแบบในการส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยไปรับการรักษาดลอดจนใช้วิธีการบังคับรักษาและฟื้นฟูแทนที่จะนำตัวมาสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาอันเป็น

⁴⁰ Universal declaration of Human Rights Article 25;

(1) Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, and housing and medical care and necessary social services, and the right to security in the event of unemployment, sickness, disability, widowhood, old age or other lack of livelihood in circumstances beyond his control.

การเคารพในคุณค่าความเป็นมนุษย์ คำนึงถึงหลักมนุษยธรรม และสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่

ข. ความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้

หากจะกล่าวถึงความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ นั้น เป็นกลุ่มบุคคลที่มีพัฒนาการที่ช้ากว่าบุคคลธรรมดา อันเนื่องมาจากมีความบกพร่องทางด้านพัฒนาการทางสมอง ด้วยเหตุนี้ เมื่อคนพิการประเภทนี้อยู่ในสถานะผู้ถูกกล่าวหาสมควรที่จะได้รับความคุ้มครองเทียบเท่าได้กับผู้ถูกกล่าวหาเป็นพิเศษ เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้รับการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีเทียบเท่ากับบุคคลธรรมดา

ในชั้นสอบสวน ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญ ในการพิจารณาว่าสมควรดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อผู้ต้องหาที่มีความพิการในประเภทดังกล่าวอย่างไร ซึ่งหากเป็นผู้พิการที่ยังสามารถรับรู้ในสิ่งที่ตนกระทำว่าเป็นความผิด กล่าวคือ รู้ในสิ่งที่ตนกระทำลงไปโดยมีเจตนาใน การกระทำความผิดแล้วนั้น ย่อมต้องรับผิดทางอาญาตามกฎหมาย แต่ในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะให้เขาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยในทางการแพทย์ได้ให้ความเห็นว่าผู้กล่าวหาที่มีความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ถือได้ว่าเป็นผู้มีความพิการทางจิตเช่นกัน⁴¹ ดังนี้ ผู้เขียนเห็นควรที่จะให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ตั้งแต่ในขั้นตอนแรก เพื่อที่จะสามารถดำเนินคดีกับเขาเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ ควรมีการทดสอบ IQ เพื่อวัดถึงความสามารถในการต่อสู้คดี เพื่อให้ทราบถึงระดับความสามารถของผู้กระทำความผิดและเลือกใช้วิธีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อเขาเหล่านั้นอย่างเหมาะสมว่าจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หรือนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่สถานบำบัดโดยอาศัยพยานแวดล้อมเป็นองค์ประกอบเพื่อยืนยันถึง ความพิการดังกล่าว ซึ่งขั้นตอนเป็นการทดสอบตั้งแต่ในชั้นสอบสวน เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้รับการคุ้มครองอย่างสมบูรณ์ดีกว่าที่จะดำเนินคดีกับเขาเช่นเดียวกับการดำเนินคดีต่อบุคคลธรรมดาทันที เพราะหากมีการส่งตัวเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับการรักษาก่อน อาจทำให้อาการดังกล่าวดีขึ้นจนสามารถต่อสู้คดีของเขาได้ต่อไป หรือสามารถเลือกวิธีการเพื่อ

⁴¹ มาโนช หล่อตระกูล, “อาการของความผิดปกติทางจิตเวช,” ใน จิตเวชศาสตร์ งามาธิปดี, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: บริษัท บียอนด์ เอ็นเทอไพรซ์ จำกัด, 2548), น. 55. และ ดู สมภพ เรืองตระกูล, ตำราจิตเวชศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2548), น.31-37.

ลงโทษหรือลดโทษแก่ผู้กระทำความผิดได้อย่างเหมาะสม ผู้เขียนเห็นควรนำวิธีการดังที่ใช้กับผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมมาบังคับใช้ด้วย

ในชั้นพิจารณา เมื่อได้นำวิธีการในการทดสอบเบื้องต้นว่าผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางสติปัญญาหรือไม่แล้ว ซึ่งหากผู้ถูกกล่าวหาอาจมีความพิการเกิดขึ้นก็สามารถที่จะใช้วิธีการนำผู้ถูกกล่าวหาเข้ามาทำการรักษาเช่นเดียวกับบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อ 4.3.4 เช่นกัน อีกทั้งในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการดังกล่าวไว้เช่นเดียวกับบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁴² ที่ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นเด็กไว้อย่างสมบูรณ์แล้ว ผู้เขียนเห็นควรเสนอให้มีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองเช่นเดียวกับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นเด็ก เพราะถือได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้มีความบกพร่องในความสามารถในการต่อสู้คดีเช่นกัน และหากความพิการในประเภทดังกล่าวเกิดขึ้นภายหลังจากที่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาไปบ้างแล้ว ผู้เขียนเห็นสมควรนำส่งผู้ถูกกล่าวหาเข้าทำการรักษาทันที และควรที่จะได้รับการคุ้มครองทั้งสิทธิในการปล่อยชั่วคราวเพื่อทำการรักษาและสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากทนายความตั้งแต่ในชั้นสอบสวน เช่นกัน

4.4 การแก้ไขเยียวยาในทางกฎหมายหากมีการละเมิดสิทธิคนพิการ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การสร้างหลักประกันสิทธิต่างๆแก่ผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ไม่เพียงแต่บทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพียงเท่านั้น การแก้ไขเยียวยาในทางกฎหมายหากมีการละเมิดสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการก็ถือได้ว่ามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และหากผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการถูกเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ไม่เพียงแต่การให้ความสำคัญเป็นพิเศษในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการเพื่อให้สิทธิในการต่อสู้คดีของเขาเหล่านั้นเท่าเทียมกับบุคคลธรรมดาแล้ว การเยียวยาในทางกฎหมายหากมีการละเมิดสิทธิที่เขาเหล่านั้นก็เป็นเรื่องสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ซึ่งการดำเนินคดีแก่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ว่าจะเป็นในชั้นสอบสวนซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของการพิจารณาคดี เป็น

⁴² ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 133 ทวิ, มาตรา 134 ตี, มาตรา 134/1, มาตรา 134/2 และมาตรา 173

การตรวจสอบข้อเท็จจริงในเบื้องต้น โดยการรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเพื่อทราบข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นให้รู้ตัวผู้กระทำความผิดและนำตัวมาดำเนินคดีเพื่อพิสูจน์ความผิด และนำพยานหลักฐานที่รวบรวมได้เสนอในชั้นศาล โดยผู้มีอำนาจหน้าที่ในชั้นนี้ ได้แก่ พนักงาน ฝ่ายปกครองหรือตำรวจและพนักงานสอบสวน ที่สามารถดำเนินการได้โดยอิสระ อำนาจหน้าที่ที่สำคัญได้แก่ การสืบสวน⁴³ อันเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด ซึ่งจะเป็นต้องใช้ดุลพินิจในการดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและรายละเอียด โดยการสอบสวนนั้นเจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องและเหมาะสม และการดำเนินคดีในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งเป็นขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาที่ทำโดยองค์กรเดียวกัน คือ ศาล มีการพิจารณาเพื่อรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ และมีการพิพากษาเพื่อชี้ขาดคดี การพิจารณาเป็นขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาเพื่อวินิจฉัยว่า จำเลยได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาในการฟ้องหรือไม่ การวินิจฉัยคดีทำโดยการสืบพยาน ศาลไทยเป็นระบบการสืบพยานที่เป็นการค้นหาความจริงในคดีอาญา ซึ่งหลักการของกระบวนการยุติธรรมนั้นจะถือหลักความอิสระของศาล เป็นสิ่งสำคัญ ผู้พิพากษาและตุลาการจะไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจข่มขู่ของบุคคลหรือองค์กรใด ปราศจากคำสั่งและคำแนะนำใดๆ และการทำหน้าที่ต้องกระทำด้วยความยุติธรรม และเป็นกลาง ปราศจากความเกรงกลัวว่าจะได้รับผลร้าย ต้องตระหนักอยู่เสมอว่าตนมีหน้าที่ให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนผู้เดือดร้อน โดยการพิจารณาและพิพากษาคดีต้องใช้ตัวบทกฎหมายในการวินิจฉัย ประกอบกับการใช้ดุลพินิจในการปรับใช้กฎหมาย ซึ่งการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษา บางครั้งอาจเกิดความไม่ยุติธรรมเพราะต้องใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยความผิดโดยการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่ายคือทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลย⁴⁴ เป็นการแสดงให้เห็นว่าศาลมีความเป็นอิสระอย่างเต็มที่โดยปราศจากหลักเกณฑ์ผูกมัด⁴⁵ จากการที่ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางเช่นนี้ หากไม่มีการคุ้มครองสิทธิในชั้นพิจารณาแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้วอาจส่งผลให้กระบวนการพิจารณาเสียไปได้ ซึ่งในปัจจุบัน

⁴³ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10)

⁴⁴ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227

⁴⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 49/2528 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงแห่งคดี ศาลจะต้องใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงในสำนวนว่าควรจะฟังได้หรือไม่เพียงใด มิใช่ว่าเบิกความอย่างไรแล้วจะต้องรับฟังข้อเท็จจริงตามคำเบิกความของพยานเสมอไป และไม่มีกฎหมายบทบัญญัติใด ห้ามมิให้ศาลรับฟังคำให้การชั้นสอบสวนของพยานเป็นข้อประกอบการพิจารณาของศาล ส่วนจะรับฟังได้เพียงใดหรือไม่นั้นก็สุดแล้วแต่เหตุผลเป็นเรื่องๆไป”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ถึงแม้ว่าจะยังไม่สมบูรณ์ก็ตาม ดังนี้ผู้ศึกษาจึงขอ นำ คำพิพากษาฎีกาของไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไข ทางกฎหมายหากมีการละเมิดสิทธิในการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนี้

สิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 7/1 เป็นหน้าที่ของพนักงาน ฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาให้มีหน้าที่ให้ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับทราบถึง สิทธิตามมาตรา 7/1 หากพนักงานสอบสวนฝ่าฝืนไม่แจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับทราบสิทธิ ดังกล่าว ส่งผลทำให้ถ้อยคำของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับไม่สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2015/ 2547 การแจ้งสิทธิของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญามาตรา 7 ทวิ วรรคหนึ่ง ไม่มีบทบัญญัติแห่งกำหนดบังคับให้ต้องระบุไว้ในบันทึกคำให้การ ชั้นสอบสวน ทั้งจำเลยที่ 1 เพียงยกเรื่องการไม่แจ้งสิทธิดังกล่าวขึ้นอ้างในชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา โดยในชั้นพิจารณาจำเลยที่ 1 มิได้นำสืบว่าพนักงานสอบสวนไม่ได้แจ้งสิทธิของผู้ต้องหาให้จำเลย ที่ 1 ทราบ อันจะเป็นเหตุให้การสอบสวนไม่ชอบและไม่อาจรับฟังบันทึกคำให้การชั้นสอบสวนของ จำเลยที่ 1 เป็นพยานหลักฐานได้ดังที่จำเลยที่ 1 ฎีกา

สิทธิในการจัดหาล่ามแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญามาตรา 13 หากพนักงานสอบสวนหรือศาลไม่แจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย สิทธิดังกล่าว ส่งผลทำให้ถ้อยคำของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับไม่สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ แต่ไม่ส่งผลให้ฟ้องนั้นเสียไป

คำพิพากษาฎีกาที่ 5476/2537 การที่ล่ามแปลคำให้การชั้นสอบสวนของจำเลยโดย มิได้สาบานหรือปฏิญาณตนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 13 วรรคสอง นั้นมีผลทำให้คำให้การชั้นสอบสวนของจำเลยไม่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันจำเลยในชั้น พิจารณาได้เท่านั้น ไม่ทำให้การสอบสวนคดีนี้เป็นการไม่ชอบ โจทก์จึงมีอำนาจฟ้อง

ข้อสังเกต ล่ามต้องสาบานหรือปฏิญาณก่อนทำการแปล มิฉะนั้นกระบวนการพิจารณา ไม่ชอบ ส่งผลทำให้คำให้การไม่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันจำเลยในชั้นพิจารณาได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 7567/2544 การที่ศาลชั้นต้นจะต้องปฏิบัติตามที่บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 13 วรรคสองหรือไม่เป็นปัญหาข้อกฎหมายที่ เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย จำเลยหยิบยกขึ้นมาอ้างในชั้นศาลฎีกาได้ ตามมาตรา 192 วรรคสอง ประกอบด้วยมาตรา 225 การที่ ร. ซึ่งเป็นทนายจำเลยทำหน้าที่เป็นล่ามให้จำเลย ซึ่งไม่สามารถ

พูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ ไม่ได้สาบานตนหรือปฏิญาณตนว่าจะแปลถ้อยคำของจำเลยให้ถูกต้อง และทำหน้าที่โดยสุจริตใจ ไม่เพิ่มเติมหรือตัดทอนสิ่งที่แปล และ ร. มิได้ลงลายมือชื่อในคำแปลนั้นเลย การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลชั้นต้นจึงเป็นการฝ่าฝืนต่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 วรรคสอง

สิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 14 หากมิได้มีการปฏิบัติตามบทบัญญัติดังกล่าวทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาเสียก่อน ย่อมเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3248/2532 ระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น จำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ แต่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ ได้พิจารณาและพิพากษาลงโทษจำเลยโดยมิได้ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 14 เสียก่อน จึงเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลฎีกามีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 208(2) ,225 ในอันที่สั่งให้ศาลชั้นต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ให้ถูกต้องและเหมาะสมต่อไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 809/2548⁴⁶ จำเลยได้ยื่นบัญชีระบุพยานอ้างผู้เชี่ยวชาญด้านจิตเวชกับแพทย์ทางจิตเวช และหลังจากจำเลยสืบพยานไปแล้ว ทนายจำเลยแถลงขอให้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญทางจิตเวชมาวิเคราะห์ว่าจำเลยมีอาการทางจิตหรือไม่ เพื่อประโยชน์ในการต่อสู้คดีของจำเลย และขอหมายเรียกจากศาลไปให้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตเวช แต่แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตเวชประสงค์ที่จะขอให้นำตัวจำเลยไปตรวจจิตที่โรงพยาบาล แสดงให้เห็นว่าจำเลยได้ยกเหตุว่าจำเลยเป็นบุคคลวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีขึ้นกล่าวอ้างในระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้นแล้วการที่ศาลอุทธรณ์ภาค 6 เห็นว่าเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่ได้ยกขึ้นมาก่อนแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้น ไม่รับวินิจฉัยให้จึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่เพื่อความรวดเร็วในการพิจารณาคดีศาลฎีกาเห็นสมควร ที่จะวินิจฉัยไปโดยไม่ต้องย้อนสำนวนให้ศาลอุทธรณ์ภาค 6 วินิจฉัยก่อน โดยเห็นว่า ศาลชั้นต้นได้พิเคราะห์แล้วว่า ในระหว่างการสอบสวนและพิจารณาจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้ เหตุที่ทนายจำเลยขอส่งตัวจำเลยไปตรวจจิตที่โรงพยาบาลนั้น ไม่เข้าเหตุตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 14 ดังนั้น เมื่อศาลชั้นต้นชี้ขาดว่าจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้และจำเลยมิได้โต้แย้งคัดค้าน การดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อมา จึงชอบด้วยกฎหมายแล้ว

⁴⁶ อรรถวิวัฒน์ หวังดำรงวงศ์, เปรียบเทียบ วิ.อาญา ในความผิดใกล้เคียงตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาใหม่ล่าสุด, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ศาลาแดง จำกัด, 2549), น.14.

จำเลยกับผู้ตายซึ่งเป็นบิดาของจำเลยไม่มีสาเหตุโกรธเคืองกันมาก่อน ทั้งไม่มีมูลเหตุใดอันเป็นเรื่องรุนแรงพอที่จะทำให้จำเลยต้องฆ่าผู้ตาย ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูจำเลยมาโดยตลอด จำเลยเป็นผู้มีอาการทางประสาท ไว้วางใจว่ามีผู้อื่นมาฆ่าจำเลย บิดาและมารดาของจำเลยเคย นำจำเลยไปรักษาอาการทางประสาทที่โรงพยาบาล แต่เมื่อไปถึงโรงพยาบาลจำเลยวิ่งหนีไม่ยอมเข้าไปรักษา ก่อนเกิดเหตุ 2 เดือน จำเลยมีอาการคลุ้มคลั่งกลัวคนอื่นจะมาฆ่า ในวันเกิดเหตุน้องชาย ของจำเลยได้ยินเสียงเอะอะไว้วางใจของจำเลยว่าจะกลัวคนอื่นจะมาฆ่า และขณะเกิดเหตุมีผู้เห็นจำเลยยืนถือไม้หน้าสามยืนอยู่ข้างเปลที่ผู้ตายนอนและมีเลือดไหลออกจากจมูกของผู้ตายพร้อมกับตะโกนว่าจำเลยฆ่าผู้ตาย และตามพฤติการณ์แห่งคดีจึงน่าจะเชื่อว่าจำเลยมีความผิดปกติในความคิดและการรับรู้ แม้ข้อเท็จจริงเพียงเท่านั้นยังไม่เป็นการชัดแจ้งว่าจำเลยกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่อง แต่การที่จำเลยเกิดความหวาดกลัวว่าจะมีคนมาทำร้าย และหลังเกิดเหตุจำเลยวิ่งหลบหนีไปนั้น แสดงว่าจำเลยมีอาการผิดปกติทางจิตใจหรือจิตบกพร่อง แต่ก็เชื่อได้ว่าจำเลยยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง ซึ่งศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ ตาม ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 วรรคสอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1816/2541 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ในกรณีที่ศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้ศาลงดการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้ จนกว่าผู้ต้องหาวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ ศาลชั้นต้นจึงมีอำนาจตามกฎหมายที่จะชี้ขาดในกรณีมีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่เมื่อศาลชั้นต้นชี้ขาดว่าจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้ และจำเลยก็มีได้โต้แย้งคัดค้านการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลชั้นต้นต่อมาจึงขอด้วยกฎหมาย การที่แพทย์เบิกความเป็นพยานในชั้นที่ศาลชั้นต้นจะต้องชี้ขาดว่า สภาพของจำเลยในขณะที่ถูกฟ้องคดีนี้สามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 โดยแพทย์เบิกความเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2536 ว่า จำเลยเข้ารับการรักษาตั้งแต่ปี 2532 ตรวจพบว่าจำเลยเป็นโรคจิตเภทขณะตรวจพบว่าจำเลยมีอาการวิตกกังวล ไม่สามารถตอบคำถามได้อย่างต่อเนื่อง จากสภาพของจำเลยขณะที่ตรวจ แพทย์วินิจฉัยว่าจำเลยเป็นโรคทางจิต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้เมื่อไม่มีปรากฏความเห็นของแพทย์ที่ตรวจอาการของจำเลยระหว่างเกิดเหตุ และเมื่อศาลชั้นต้นนัดพร้อมกลับปรากฏข้อเท็จจริงต่อหน้าศาลว่า จำเลยสามารถถามตอบต่อศาลได้ ดังนี้ ความเห็นของแพทย์ดังกล่าวจึงยังไม่สามารถรับฟังเป็นยุติได้ว่า ขณะกระทำความผิด

จำเลยมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน อันจะทำให้จำเลยไม่ต้องรับโทษตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 วรรคหนึ่ง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2594/2542⁴⁷ ข้อเท็จจริงหรือเหตุที่ทำให้ศาลเชื่อหรือสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ศาลอาจสังเกตเห็นจากอาการผิดปกติของจำเลยเอง หรือมีผู้เสนอข้อเท็จจริงให้ศาลทราบก็ได้ ในวันที่พนักงานอัยการโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยต่อศาลชั้นต้น ๓ นอกราชการยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นพร้อมใบตรวจโรคของแพทย์โรงพยาบาลว่าจำเลยเป็นโรคจิตเภทมีอาการระแวงพุดจาจวกรวน จำเลยเป็นผู้ป่วยรักษาตัวที่โรงพยาบาลมาตั้งแต่ พ.ศ. 2530 โรงพยาบาลรับตัวจำเลยไว้รักษารวม 4 ครั้งครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2540 ถึงวันที่ 16 ธันวาคม 2540 และหลังเกิดเหตุคดีนี้เพียง 3 วัน โรงพยาบาล ก็ได้รับตัวจำเลยไว้รักษาอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้จำเลยมีอาการ หงุดหงิด ง่าย พุดและยิ้มคนเดียว โรงพยาบาลจำเป็นต้องดูแลรักษา ต่อไปอย่างต่อเนื่องเพื่อไม่ให้อาการกำเริบยิ่งขึ้น ตามใบตรวจโรคของแพทย์เอกสารท้ายฎีกา ดังนี้เมื่อกรณีมีเหตุควรเชื่อในเบื้องต้นว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและ ไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ศาลจึงชอบที่จะสั่งให้แพทย์ตรวจจำเลย โดยละเอียด แล้วเรียกแพทย์ผู้ตรวจมาให้ถ้อยคำต่อศาลหรือ มาให้การว่าตรวจได้ผลประการใดคือวิกลจริตถึงขนาดไม่สามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่เสียก่อน แล้วจึงพิจารณาพิพากษาคดีต่อไปการที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์มิได้พิจารณาคำร้อง ของ ๓. นอกราชการจึงเป็น การที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิจารณาและพิพากษาลงโทษจำเลยโดยไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ก่อน จึงไม่ชอบด้วยกระบวนการพิจารณา ปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน แม้ไม่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ จำเลยก็ยกขึ้นฎีกาได้และศาลฎีกามีอำนาจตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 208(2)ประกอบด้วยมาตรา 225 สั่งให้ศาลชั้นต้นดำเนินกระบวนการใหม่ ให้ถูกต้องต่อไปได้และให้ศาลชั้นต้นส่งตัวจำเลยไปให้แพทย์ โรงพยาบาลตามที่ระบุในคำร้อง ของ ๓. หรือโรงพยาบาลอื่นที่ศาลชั้นต้นเห็นสมควรตรวจสภาพจิต และเรียกแพทย์ผู้ตรวจ จำเลยมาให้ถ้อยคำหรือให้การต่อศาลว่าตรวจได้ผลประการใด แล้วดำเนินการพิจารณาพิพากษาไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ต่อไป

หมายเหตุ ฎีกาที่ 2594/2542 การที่ ๓. นอกราชการยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นพร้อมใบตรวจโรคของทางโรงพยาบาลว่าจำเลยเป็นโรคจิตเภท เมื่อศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์มิได้

⁴⁷ เพิ่งอ้าง, น.14-15.

พิจารณาคำร้องของ ๓. จึงเป็นการไม่ปฏิบัติตามมาตรา 14 กระบวนพิจารณาคดีจึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ฎีกาที่ 3831/ 2528 การที่ศาลเรียกแพทย์มาให้ถ้อยคำตามมาตรา 14 ก็ต่อเมื่อแพทย์ได้ทำการตรวจและสามารถวินิจฉัยโรคได้ แต่การที่แพทย์ไม่สามารถวินิจฉัยโรคได้ จึงไม่จำเป็นต้องเรียกแพทย์มาให้ถ้อยคำอีก

การตั้งทนายความให้จำเลยในชั้นพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 สามารถแยกได้เป็นสองกรณีคือ

ฎีกาที่ 680/2530 ในคดีที่มีโทษจำคุก ถ้าศาลชั้นต้นไม่ได้สอบถามเรื่องทนายและจำเลยไม่มีทนายความ ต่อมา มีการสืบพยานโจทก์และจำเลยจนเสร็จสิ้นโดยจำเลยไม่มีทนาย ถือว่า การดำเนินกระบวนพิจารณานั้นฝ่าฝืนต่อกฎหมาย คำพิพากษาของศาลชั้นต้นจึงไม่ชอบ ศาลสูงมีอำนาจพิพากษาให้ยกคำพิพากษาของศาลชั้นต้น และให้ดำเนินกระบวนพิจารณาใหม่ให้ถูกต้องได้

ฎีกาที่ 2064/2535 แต่ศาลชั้นต้นไม่สอบถามและตั้งทนายความจำเลยดังกล่าว หากปรากฏว่าก่อนเริ่มสืบพยานโจทก์ จำเลยได้แต่งตั้งทนายเข้ามาเองพร้อมกับยื่นให้การปฏิเสธ และทนายจำเลยได้ว่าความให้จำเลยตลอดมาจึงไม่ทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดี ศาลสูงเห็นว่าไม่มีเหตุสมควรให้ศาลชั้นต้นดำเนินกระบวนพิจารณาใหม่อีกได้

ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีพยานทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีศาลต้องตั้งทนายความให้ กรณีนี้ไม่ต้องสอบถามจำเลยว่าต้องการทนายความหรือไม่ เพราะแม้ไม่ต้องการศาลก็ต้องตั้งทนายความให้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8366/2544 โจทก์ฟ้องจำเลยในข้อหาฐานผลิตเมทแอมเฟตามีนเพื่อจำหน่ายตามพ.ร.บ.ยาเสพติดให้โทษ มาตรา 65 วรรคสอง ซึ่งมีโทษสถานเดียวคือประหารชีวิต ในวันนัดสอบคำให้การจำเลย ศาลชั้นต้นสอบถามจำเลยเรื่องทนายความ จำเลยแถลงไม่ต้องการทนายความ ไม่ขอต่อสู้คดี โดยให้การรับสารภาพ ศาลชั้นต้นได้สืบพยานโจทก์ไปสองปาก โดยจำเลยไม่มีทนายความ ต่อมาศาลชั้นต้นจดยางานกระบวนพิจารณาให้เพิกถอนกระบวนพิจารณาที่ดำเนินมาแล้วทั้งหมดและมีหนังสือตั้งทนายความให้แก่จำเลย กับเลื่อนคดีไปนัดสืบพยานโจทก์ใหม่ ในวันนัดสืบพยานโจทก์ใหม่ ศาลชั้นต้นไม่ได้ให้พยานโจทก์ทั้งสองปากที่เบิกความตอบโจทก์ซึ่งศาลชั้นต้นมีคำสั่งให้เพิกถอนเพราะเป็นการผิดระเบียบไปแล้วเข้าเบิกความตอบคำซักถามของโจทก์ใหม่ เพียงแต่ให้ทนายจำเลยถามค้านพยานโจทก์ทั้งสองปากนี้ต่อไปเลยเท่านั้น ดังนั้นการดำเนินกระบวนพิจารณาของศาลชั้นต้น เป็นการไม่ชอบและการที่ศาลล่างทั้งสอง

ดำเนินกระบวนการพิจารณาและมีคำพิพากษาในคดีนี้ต่อมาจึงเป็นการไม่ถูกต้อง ปัญหาดังกล่าวเป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยแม้ไม่มีคู่ความฝ่ายใดฎีกา ศาลฎีกาก็มีอำนาจยกขึ้นว่ากล่าวและเห็นควรแก้ไขโดยย้อนสำนวนไปให้ศาลชั้นต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาเสียใหม่ให้ถูกต้อง

ดังนั้น หากผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแล้ว ย่อมส่งผลในทางกฎหมายอันเป็นไปตามคำพิพากษาที่กล่าวมาข้างต้น